

*Testi- és balmozottan fogyatékos személyek Rheinland-Pfalz tartományi egyesülete
Bad Kreuznach, Németország*

Integrációs lehetőségek a szabad munkaerőpiacon, munka-asszisztencia integrációs munkahelyeken Németországban

HOHENDORF CSILLA
csilla.hohendorf@web.de

Absztrakt

A Német Szövetségi Köztársaságban mélyreható társadalmi paradigmaváltás figyelhető meg.

Törvény lett az az ENSZ egyezmény, amely kimondja, hogy fogyatékos emberek – éppen úgy, mint a különböző nemű, fajú, vallású, vagy más szexuális irányultságú egyének – egyenjogúak. Senkit nem szabad semmilyen formában hátrányban részesíteni vagy diszkriminálni. Megköveteli, hogy az akadályozott emberek a társadalomban szegregáció nélkül, saját elképzelésük szerint élhessenek, önmaguk határozhassák meg, milyen formában akarnak lakni és milyen segítségre van szükségük ahhoz, hogy maguk rendelkezhessenek gondozásukról, ápolásukról. Ezzel párhuzamosan fokozatosan csökkenteni kívánják a gyógypedagógiai óvodák, iskolák, bentlakásos intézmények és védett műhelyek számát. A cél a fogyatékos személyek – kisgyermek, iskolások és felnőttek – inklúziója a társadalomba. Beszámolóm a munkahelyi integráció néhány új lehetőségét mutatja be.

Kulcsszavak: integráció, munka, Németország

Az ún. beilleszkedési segítség (Eingliederungshilfe), vagyis a fogyatékos személyek bevonása a társadalom életébe, hosszú hagyományra tekint vissza. Ennek keretében működnek a gyógypedagógiai intézmények, óvodák, iskolák, lakóotthonos és a védett munkahelyek (szó szerinti német kifejezéssel: fogyatékos személyek műhelye).

Mindezt több szociális törvénykönyv szabályozza. A nevezett intézményeket az állam tartja fenn az adókból. Az oktatási-nevelési intézmények ingyenesek, még a szállítást is az állam fedezi. A lakóotthonok költségeihez a szülők gyermekük életkora és anyagi helyzetük arányában járulnak hozzá. A gondozás, ápolás költségeit nem kell megfizetni. A felnőtt fogyatékosok hozzátartozói egységesen csupán N 46 Euro hozzájárulásra kötelezettek.

A munkához való jog költségmentes foglalkoztatást jelent. A fiatalokat egyenként mérik fel a munkaügyi hivatal és a gyógypedagógiai iskola munkatársai, és megkeresik azt a legmegfelelőbb műhelyt, ahol majd fejlesztik és foglalkoztatják őket. A műhelybe

szállítás és az ebéd szintén térítésmentes. A műhelyben dolgozók teljesítményük szerint csekély, 70 és 300 Euro közötti munkadíjban részesülnek. Az állam önálló betegbiztosítást és nyugdíjbiztosítást fizet, ami már önmagában is jelentős kiadást jelent.

A védett munkahelyre való felvétel három kritériuma a törvény szerint a következő: az iskolából kilépő fiatal legyen képes valamely gazdaságilag értékesíthető minimális munka teljesítésére, a napközben szükséges ápolás ne legyen túl időigényes, a személy magatartása a munkaidő alatt ne zavarja a munkafolyamatot és ne veszélyeztesse sem önmaga, sem mások egészségét vagy életét.

Ennek megfelelően nem kerülhet védett műhelybe az összes végzős tanuló. Azok számára, akik a főnti feltételeknek nem felelnek meg, más-más szervezeti formában nappali foglalkoztató intézményeket szerveznek a különböző tartományokban. Van, ahol a védett műhelyhez külön részlegként kapcsolódik a nappali foglalkoztató, van ahol a nappali fejlesztő és foglalkoztató egységek önálló szervezeti formában működnek. Ezek az intézmények gyakorlatilag a gyógypedagógiai iskolák felnőtt tagozatainak tekinthetők. A hangsúly nem a munkavégzésen, hanem az elért képességek és készségek továbbfejlesztésén vagy megtartásán van. Ide kerülnek a súlyos fokú halmozottan fogyatékosok, a súlyos értelmi akadályozottak, a súlyos magatartászavarban szenvedők, az autisták vagy azok a fiatal felnőttek, akiknek egészségi állapota (például progresszív leukodystrophia, súlyos koponya- és agyi trauma utáni állapot, terápiarezisztens és gyakran föllépő epilepszia stb.) miatt, óránként van szükségük kezelésre, átfektetésre, szondával történő etetésre, vagy egyéb hasonló életfontosságú beavatkozásra, ápolásra. A nappali fejlesztő és foglalkoztató intézményekben nincs munkadíj, nem létezik saját jogú beteg- és nyugdíjbiztosítás. Ha még élnek a szülők, gyermekükre is kiterjed saját betegbiztosításuk, ha egyedül él a személy, akkor a lakóhelyi vagy járási szociális hivatal állja ezt a költséget is.

Az utóbbi három évben jelentős változások figyelhetők meg a munkába való integrálás területén is. Akadályozott emberek egyenjogú munkavállalókként követelik a nyílt munkaerőpiacon a munkához való jogot.

Sok enyhébb fogyatékos nem érzi jól magát a védő műhelyen, mert az ott végzett munka gyakran túl egyszerű és nem felel meg intellektuális képességeiknek, egyéni ambícióiknak. Gondoljunk például egy baleset következtében súlyos fokban gerincsérült felnőttre, akinek jó képzésben volt része, de önállóan nem tud olyan minőségű munkát végezni, hogy a nyílt munkaerőpiacon foglalkoztassa valaki.

Manapság elutasítják a hagyományos elnevezéseket is. Mindent, ami segítséget, gondoskodást, védelmet vagy gyógy- és terápiás irányt tartalmaz, az önrendelkezés ellen ható szándéknak tekintenek. Rheinland-Pfalz tartományban már a lakóotthon (Wohnheim) elnevezést is törölték a törvényből. Az intézményeket lakóformának nevezik, ahol „komplex ellátási kínálat” vehető igénybe. A gyógypedagógiai iskolákat fejlesztő iskoláknak nevezték át, az értelmileg akadályozottak iskolája „teljeskörű fejlesztő”, a mozgásfogyatékosoké a „súlypont mozgásfejlesztés” kiegészítő elnevezést kapta.

2008-tól biztosítja a IX. szociális törvénykönyv (SGB IX) minden akadályozottnak az önálló, önmeghatározott élethez, az önérvényesítéshez és érdekérvényesítéshez való jogot. Az ENSZ egyezmény szerint senki sem zárható ki a munkából, az önálló otthonhoz való jogból, a saját kívánság szerint történő ápolás, ellátás, képviselő jogából.

A sok közül pl. egy lehetőség ehhez az ún. „személyes büdzsé” (Persönliches Budget), ami személyre szabott havi pénzösszeg, melyből az akadályozott személy maga alkalmazhat valakit, aki gondozza, ellátja háztartását, elkíséri, ha sport-, kulturális vagy egyéb eseményen akar részt venni. Ez a szociális segítség az egyén anyagi helyzetétől függően biztosítható. Csak a létminimumból élőknek biztosítják, és célja a társadalom életében való részvétel megvalósítása. Ettől független az egészségügyi gondozásra és ápolásra szolgáló pénzösszeg, ezt a betegbiztosító adja, és nem függ jövedelemtől vagy vagyontól.

A nyílt munkaerőpiacon való részvételre egy másik személyes büdzsé áll rendelkezésre 2008. január 1. óta, munka büdzsének (Job-budget) nevezik. Ha valaki intellektuálisan képes dolgozni és az egészségi állapota is megengedi, de az ehhez szükséges mozdulatokat, testtartást nem tudja kivitelezni (vagy érzékszervi zavara van), joga van egy személyi asszisztens foglalkoztatására. Ez az asszisztens munkadarabokat, iratokat hoz-visz, behelyezi a számítógépbe a munkalapokat, kiveszi a kész munkát, segít a kommunikációs készülékek rendelkezésre bocsátásában, kézbe adja a távirányítót, és még a napközbeni étkezésnél, tisztálkodásnál is segít.

Természetesen van ennek a megoldásnak is sok akadálya, pl. az épületek akadálymentességének hiányosságai (küszöbök, lépcsők, mosdók stb.). Sok régi hivatal vagy munkahely ajtói nem olyan szélesek, hogy egy kerekesszék átférjen rajta.

A munkaadók gyakran félnek is az akadályozott munkaerők alkalmazásától, mert elbocsájtásuk nehezebb és hosszadalmas. Mégis nagy jelentőségű ez az új szociális jog. A munkaadók külön támogatást kapnak, ha egy súlyosan akadályozott munkaerőt állítanak be. A munkahely speciális átalakítását a személy egyéni igényei szerint szintén a munkaügyi hivatal fizeti. Az akadályozott munkavállalónak joga van munkára előkészítő tanfolyamra, ún. kezdő kvalifikációra, szakmai képzésre, munka-rehabilitációs tanfolyamra és speciális integrációs munkaközvetítésre.

Az érintett személy gyakorlatot teljesíthet egy műhelyben, és fokozatosan szerezhet képesítést. Ebben a folyamatban egy érdekképviseleti szerv (ISL) segíti az első lépéseket. Maga az akadályozott fiatal vagy felnőtt szabja meg, hogy ki kíséri, mennyi kíséretre és segítségre van szüksége, ki készítse elő a munkába állásra. Az asszisztens segítségével megismerkedik a munkafolyamatokkal, fokozatosan megtapasztalja a munkahely profilját, és így azt is meg tudja határozni, mennyi és milyen segítségre van szüksége. Ez az ún. „támogatott foglalkoztatás” 36 hónapig tarthat. Az a célja, hogy a 3 év letelte után az akadályozott személy tartósan be tudjon illeszkedni az adott munkafolyamatba és az állása is biztosított legyen hosszú távon.

A műhely köteles továbbképzéssel, személyi segítséggel vagy munkahelykereséssel segítséget nyújtani annak a személynek, aki védett műhelyben dolgozik és a nyílt munkaerőpiacra szeretne átváltani. Erre a célra külön személyt alkalmaznak, aki csak azzal foglalkozik, hogy megfelelő munkahelyet találjon. Ezek a külső munkahelyek ma úgy működnek, hogy az érintett személy még az eredeti műhely szervezetéhez tartozik, de már kint dolgozik egy integrációs munkahelyen. Az elszámolást és egyéb írásbeli ügyintézését a védett műhely végzi.

Ennek az átmeneti folyamatnak is az a célja, hogy az akadályozott munkavállaló egyszer eljusson az önálló munkavállaláshoz és csak a személyi asszisztensére legyen szüksége. Ezzel azt akarják elérni, hogy csökkenjen a gyógypedagógiai és védő intézmények száma. Nem is ad már az állam támogatást újabb műhelyek és lakóotthonok építéséhez. A szövetségi Munkaügyi Minisztérium kezdeményezte ezt, de a tartományi minisztériumok is támogatják ezeket a változásokat.

Sajnos eddig még meglehetősen kevés akadályozott felnőtt tudott önállóan elhelyezkedni, és főleg az enyhébben sérültek számára látszik némi esély. Marburgban például enyhe fokban értelmi fogyatékos fiatal nőket képeznek ki segédgondozónak és alkalmaznak idősek otthonaiban, de a háztartásban is dolgozik sok betanított személy, akik az egyszerűbb munkákat el tudják látni. Ilyenkor valaki az alkalmazottak közül törődik a munkaerőkkel, irányítja és tanácsal látja el őket.

Igazán nagy lehetőség a nagyon intelligens, magasan képzett súlyos fokban mozgáskorlátozott személyek számára nyílhat, ha a munkahelyeken megszűnnek a helyi, építkezési és egyéb akadályok és főleg az előítéletek. A súlyosabban akadályozott személyek számára továbbra is szükség lesz a védett műhelyekre, amelyekben biztosított a gondozás, a foglalkoztatás, a terápia és az egészségügyi ellátás.